

УДК 630.27

ФЕДОРОВСЬКИЙ В.Д., ТЕРЛИГА Н.С., кандидати біол. наук
ДАНИЛЬЧУК О.В., ЮХИМЕНКО Ю.С., ДАНИЛЬЧУК Н.М., наук. співробітники
Криворізький ботанічний сад НАН України
e-mail: danilchuk.san@mail.ru

МИНУЛЕ ТА СУЧАСНЕ ПАРКІВ І СКВЕРІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ м. КРИВИЙ РІГ

Обстежено зелені насадження парків загального користування найстаріших центральних районів м. Кривий Ріг – Дзержинського і Центрально-Міського. Визначений таксономічний стан деревної та чагарникової рослинності парків і скверів центральної частини міста. Відображений таксономічний склад на час їх створення та на сьогодні.

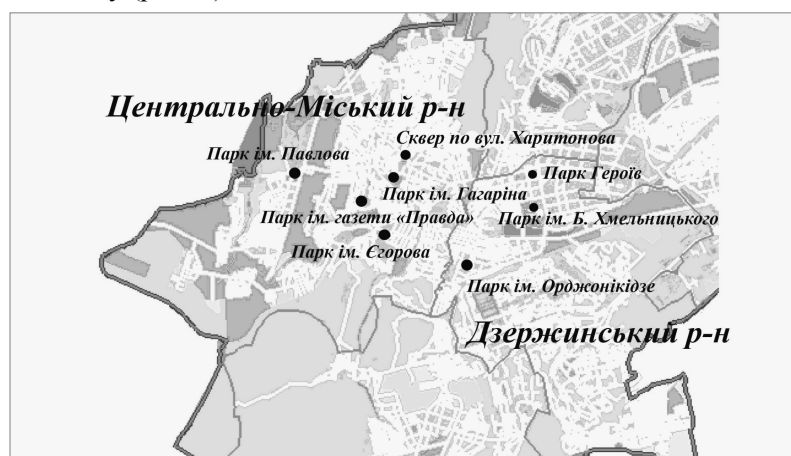
Ключові слова: дерева, чагарники, парки, сквери, таксономічний склад.

Постановка проблеми. У 2011 році в рамках «Комплексної стратегії розвитку регіону» з ініціативи губернатора Дніпропетровщини Олександра Вілкула була розроблена і прийнята обласною радою програма покращення екологічної ситуації в Кривому Розі, яка розрахована до 2022 року. Це наймасштабніша програма за роки незалежності України. В її рамках планується реалізувати понад 100 екологічних проєктів. Одним з напрямків реалізації цих проєктів є покращення стану довкілля за рахунок відродження і реконструкції об'єктів озеленення, а саме парків і скверів міста. Тому дослідження видового складу деревної рослинності й відбір найбільш перспективних видів, придатних для створення стійких декоративних насаджень в умовах промислових міст на сьогодні є актуальною проблемою, що й визначило **мету досліджень**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі питання функціонування зелених насаджень м. Кривий Ріг висвітлені недостатньо. В роботі І.О. Добровольського [4] характеризується озеленення Криворізького залізничного басейну і наводяться дані про основні парки і сквери м. Кривий Ріг станом на 1966 рік. В роботі цього ж автора за 1967 рік [3] наводяться дані про дендрарій Криворізького педагогічного інституту. Саме ці публікації і слугували відправною точкою під час нашого дослідження сучасного стану парків і скверів м. Кривий Ріг.

Матеріал і методика дослідження. У 2011 році нами було проведено обстеження зелених насаджень в найстаріших, історичних, розташованих в центрі Кривого Рогу районах – Центрально-Міському і Дзержинському, що адміністративно відокремлені у 1936 р., з метою визначення сучасного таксономічного складу деревної рослинності. Робота проводилась маршрутним-детальним методом з описанням таксономічного складу, стану, типів насаджень за загальноприйнятими методами в дендрології [1, 2, 5, 6, 7].

У Центрально-Міському і Дзержинському районах були обстежені сім парків загального користування та 36 скверів, які стоять на обліку житлово-комунального господарства виконкому міської ради Кривого Рогу (рис. 1).

**Рис. 1. Схема розташування досліджуваних парків
Центрально-Міського і Дзержинського районів.**

Результати досліджень та їх обговорення. Зелені насадження об'єктів загального користування створювались на території Центрально-Міського і Дзержинського районів у період з 1930 до 1970 рр. (табл. 1). Найбільшими за площею і таксономічним складом об'єктами озеленення центральної частини Кривого Рогу є парк ім. газети “Правда”, створення якого було розпочато ще у 1922 р. та парк ім. Богдана Хмельницького, який був відкритий у 1934 р.

В результаті проведеної інвентаризації таксономічного складу деревно-чагарникової рослинності семи парків та 36 скверів Центрально-Міського і Дзержинського районів м. Кривий Ріг виявлено 143 таксони, які належать до 72 родів та 36 родин, серед них хвойних порід – 16 видів та форм з 8 родів та 4 родин. В паркових насадженнях відмічено 114 видів, але найбільш поширені лише 43 види.

Таблиця 1 – Загальна характеристика парків Дзержинського і Центрально-Міського районів м. Кривий Ріг

Назва парку	Рік створення	Площа, га	Кількість				
			родин	родів	видів	гібридів	форм
Дзержинський район							
ім. Богдана Хмельницького	1934	42	25	46	63	2	10
«Героїв»	1970	9,12	21	38	47	-	9
ім. Орджонікідзе	1952	7,17	19	23	32	-	4
Центрально-Міський район							
ім. Ю. Гагаріна	1950	9,6	21	28	33	1	2
ім. газети “Правда”	1932	27,07	25	46	65	1	5
ім. І. Павлова	1961	8	16	26	31	1	3
ім. О. Єгорова	1935	4,5	14	22	21	-	1
Сквер по вул. Харитонова	1930	1,7	22	36	46	-	1

У всіх парках з листяних порід трапляються *Acer negundo*, *Acer platanoides*, *Acer pseudoplatanus*, *Acer saccharinum*, *Betula pendula*, *Betula pubescens*, *Catalpa bignonioides*, *Gleditsia triacanthos*, *Robinia pseudoacacia*, *Aesculus hippocastanum*, *Juglans regia*, *Fraxinus lanceolata*, *Ailanthus altissima*, *Tilia cordata*, *Ulmus glabra*, *Ulmus pumila*. Серед хвойних порід – *Platycladus orientalis*, *Picea abies*, *Picea pungens* ‘Glauca’, *Picea pungens* ‘Coerulea’. У скверах найбільш поширені з листяних порід *Acer negundo*, *Acer platanoides*, *Acer pseudoplatanus*, *Acer saccharinum*, *Betula pendula*, *Betula pubescens*, *Catalpa bignonioides*, *Robinia pseudoacacia*, *Aesculus hippocastanum*, *Juglans regia*, *Sorbus aucuparia*, *Populus italica*, *Salix alba* ‘Vitelina pendula’, *Ailanthus altissima*, *Tilia cordata*, *Ulmus glabra*, *Ulmus pumila*, з хвойних порід – *Platycladus orientalis*, *Juniperus sabina*, *Picea pungens* ‘Glauca’, *Picea pungens* ‘Coerulea’.

Парк, названий на честь газети «Правда», є найстарішим парком Кривого Рогу. Він був відкритий 1932 року, а його будівництво почалося ще в 1922 і є зразком паркобудівництва радянських часів, одним з перших парків нового типу – парк культури та відпочинку. На сьогодні цей парк є пам'яткою паркового мистецтва. На час відкриття парку дендрологічний склад насаджень становив 30 видів дерев та 12 видів чагарників. Серед порід переважали клен ясенелистий, робінія псевдоакація, ясен зелений, тополі, в'язи низенький, гладенький, голий. У невеликих кількостях зустрічалися абрикос звичайний, береза пухнаста, робінія ново-мексиканська, верба біла, гледичія звичайна, дуб звичайний, груша звичайна, горіх волоський, шовковиця біла ф. плакуча, ясен звичайний. На сьогодні таксономічний склад деревної рослинності парку нараховує 71 таксон, які належать до 25 родин та 46 родів. Найбільш чисельно представлені родини Асегасеае (7 таксонів), Олеасеае (4 таксони), Росасеае (15 таксонів), Салісасеае (9 таксонів). Найбільш рідкісними видами серед насаджень парку є *Ptelea trifoliata* та *Tilia tomentosa*.

Найстаршим за віком у Дзержинському районі є парк ім. Б.Хмельницького, дендрофлора якого на сьогодні налічує 74 таксони, що належать до 25 родин та 46 родів, а станом на 1965 р. дендрофлора парку налічувала 65 таксонів [4].

Інший об'єкт озеленення, що викликає не менший інтерес – сквер по вул. Харитонова, який був заснований у 1935 р. як ботанічний сад Криворізького державного педагогічного університету. На площі 7,2 га у дендрарії була зібрана колекція із 150 таксонів деревних та чагарникових рослин, з 38 родин та 81 роду [3]. Серед цікавих інтродуцентів, як зазначає І.А. Добровольський [3], були бархат амурський, бундук дводомний, гінкго дволопатевий,

жимолость капріфоль, індіго африканське, каркас південний, керія японська, ксантоцерас горобинолистий, кейльрейтерія, лимонник китайський, птелея трилиста, горіх маньчжурський, метасеквойя, секуринага та інші. На сьогодні було виявлено лише 48 таксонів, що належать до 22 родин та 36 родів. Нині у сквері ще збереглися рідкісні для озеленення міста таксони, а саме – *Gymnocladus dioica* (L.) Koch, *Celtis caucasica* Willd., *Quercus rubra* L., *Quercus robur* L., *Quercus iberica* Stev., *Philadelphus coronarius* L., *Populus trichocarpa* L., *Sambucus nigra* L., *Ginkgo biloba* L., для збереження яких у належному стані необхідно поновити проведення систематичних доглядних робіт.

Висновки. Парки і сквери Кривого Рогу є історичною, культурною пам'яткою міста, а також пам'яткою садово-паркового мистецтва і в подальшому потребують детальної комплексної реконструкції з максимальним збереженням і збагаченням деревної рослинності з широким використанням довговічних та високодекоративних видів і форм.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні. Частина 1. Довідник / [М.А. Кохно, Л.І. Пархоменко, А.У. Зарубенко та ін.]; за ред. М.А. Кохна. – Київ: Фітоцентр, 2002. – 447 с.
2. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні. Частина 2. Довідник / [М.А.Кохно, Н.М. Трофименко, Л.І. Пархоменко та ін.]; за ред. М.А. Кохна та Н.М. Трофименко. – Київ: Фітоцентр, 2005. – 715 с.
3. Добровольский И.А. Дендрарий Криворожского педагогического института // Бюллетень Главн. ботан. сада. – Вып.65.– М.: Наука, 1967. – С.8-13.
4. Добровольский И.А. Озеленение Криворожского железорудного бассейна / И.А. Добровольский // Бюл. ГБС. – М.: Наука, 1967. – Вып. 66. – С. 42–46.
5. Семенов Ф.И. Лесная таксация / Ф.И. Семенов. – М.–Л.:Гослесбумиздат, 1961. – 340 с.
6. Флора Восточной Европы. Покрытосеменные. Двудольные / [И.А. Грудзинская, Д.В. Гельтман]; под ред. Н.Н. Цвелева. – СПб: Изд-во С.-Петербургской гос. химико-фармацев. академии, 2004.– Т.11 – С. 31-36.
7. Черепанов С.К. Сосудистые растения СССР / С.К. Черепанов. – Ленинград: Наука, 1981. – 510 с.

Прошлое и настоящее парков и скверов центральной части г. Кривой Рог

В.Д. Федоровский, Н.С. Терлыга, А.В. Данильчук, Ю.С. Юхименко, Н.М. Данильчук

Обследованы зеленые насаждения в центральной части г. Кривой Рог – Дзержинского и Центрально-Городского районов. Определен таксономический состав древесной растительности парков и скверов центральной части города. Отображено его сравнение на момент создания насаждений и на сегодня.

Ключевые слова: деревья, кустарники, парки, скверы, таксономический состав.

Last and modern parks and squares of the central part of Krivoi Rog

V. Fedorovskiy, N. Terlyga, A. Danilchuk, Y. Yukhimenko, N. Danilchuk

The displayed history of creation of parks of the central part of Krivoi Rog, specific structure and condition of their wood vegetation for the period of creation and on the present. It is surveyed greens of plantings of the general using Dzerzhinsky and Central city regions of Krivoi Rog. Certain condition of wood and shrubby vegetation of parks and squares of the central part of the city.

Keywords: trees, bushes, steady plantings, parks, squares, assessment of a condition of plantings, vital forms.